

1262 H. TARİHLİ AYDIN SANCAĞINA BAĞLI KAZALARDAKİ EMEKLİ PERSONEL MAAŞLARININ MUHASEBE DEFTERİNİN ÇÖZÜMLENMESİ

Ali Apalı

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Zeliha Tolunay Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yüksekokulu
Yrd. Doç. Dr.
aliapali.35@gmail.com

Özet

Osmanlı Devleti topraklarında kimlerin emekli olduğu, bunların asker mi sivil mi olduğu, hangi kazalarda sakin oldukları, hangi aylarda ne kadar maaş aldıkları gibi birçok kayıt Osmanlı Arşivlerinde bulunmaktadır. Arşivden temin edilen Aydın Sancağı kazalarındaki emekli maaşı alanların kaydı 8221 gömlek nolu, ML.MSF.d. fon kodlu muhasebe defterinde kayıtlanmıştır. Osmanlı Devleti emeklilik maaşı uygulaması çalışmanın konusunu, Aydın Sancağı kazalarının emekli personeline ödenen maaşların muhasebe kayıtlarının ortaya konması çalışmanın amacını oluşturmuştur. Defterin çözülmesi sonucunda, Aydın Sancağı Kazalarından 1262 R. senesine ait belgedeki sıraya göre, Aydın Güzelhisarı, Tire, Ödemiş, Sobuca, Birgi, Keleş, Köşkderesi, Kuyucak, Nazilli, Karpuzlu, Yenipazar, Çine, Bozdoğan, Karacasu, Balyânbolu, Bayındır, Alaşehir kazalarının yer aldığı 17 kazada 80 emekli olmuş personel olduğu, bu kazalarda 184 belge karşılığında 17.195 guruş ödeme yapıldığı, ödemelerin bazıları bir aylık, bazılarının bir yıllık olduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır. Kazalar içerisinde personel bakımından en fazla sayıda emekli personel Aydın Güzelhisarı'nda 24 kişi bulunurken, toplam maaş ödemelerinde en fazla payın Tire kazasına ait olduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti Emeklilik Sistemi, Aydın, Emekli Maaşları, Muhasebe Tarihi.

Alan Tanımı: İşletme (Muhasebe-Muhasebe Tarihi)

THE ANALYSIS OF THE LEDGER OF THE RETIRED STAFF'S SALARIES IN ACCIDENTS BASED ON AYDIN DISTRICT DATED 1262 H.

Abstract

It can be understood that who was retired in the empire, whether or not they were soldiers or civilians, which township they had lived, and how much they got salaries in which months as found in the Ottoman registers. To be gathered information from the archives; it was registered as 8221 numbered, ML.MSF.d fund code in the accountant registry whoever got salaries in Aydın district. The study of Aydın district's townships' pension salaries to the pensioners formed to the study's purpose with account registers. As a result of analyzing the registry; according to the order of 1262 R. Aydın district townships; Aydın Guzelhisari, Tire, Odemis, Sobuca, Birgi, Keles, Koskderesi, Kuyucak, Nazilli, Karpuzlu, Yenipazar, Cine, Bozdogan, Karacasu, Balyanbolu, Bayindir, Alasehir, totally 17 townships, there were 80 pensioners, and in these townships, in return to 184 documents, 17,195 kurus was paid, and some of these payments were monthly and some of them were annually paid has been understood. Among the townships, the maximum number pensioners were in Aydın Guzelhisari with 24 pensioners; the maximum payment was being done in Tire township as the registers have showed.

Keywords: Ottoman Empire Pension System, Aydın, Pension Salaries, Accounting History.

JEL Code: M41, M49

1. GİRİŞ

Aydın Sancağı merkez kazası ile birlikte 17 kazadaki emekli personelin 1262 (H.) yılındaki maaşlarının ve bu maaşların hangi aylara ait olduğunun gösterimine ait defterden hem askerlerin kimler olduğu, hem de hangi aylarda maaş aldıklarını ve maaşlarının gürüş para birimi ile ne kadar olduğu Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nden elde edilen 8221 gömlek nolu ve ML.MSF.d (Masarifat Muhasebesi Defterleri) fon kodlu muhasebe defterindeki muhasebe kayıtlarından anlamak mümkündür. Defter, kapak dahil çift yönlü 7 yapraktan oluşmaktadır. Defterin ilk sayfaları kazalardaki asker ve sivil emekli personel hakkında kayıtlar

barındırırken, son sayfaları şerhler, zabıtlar ve açıklayıcı bilgilerden oluşmaktadır. Çalışmayı doğrudan ilgilendiren muhasebe kayıtları analiz edilmiştir.

2. OSMANLI DEVLETİNDE EMEKLİLİK SİSTEMİ

Osmanlı Devleti'ne hizmet etmiş olup da yaşlılık ve sakatlanma sonucu hizmet edemeyecek olanlara aynı veya nakdi olarak maaş bağlanırdı. Bağlanan maaşlara arpalık, oturak ulufesi, tekaüdiye isimleri verilirdi (Martal, 2000: 35). Arpalık, askeriye ve ilmiye sınıfından üst rütbeli kişilere görevden ayrıldıktan sonra sıkıntı yaşamamaları için belirli yerlerin gelir tahsisinin yapılmasına denilirdi. Oturak ulufesi, emekli olan yeniçerilerin almış oldukları maaşlar için kullanılmıştır. Tekaüdiye ise, daha çok yaşlılık ve iş görememe durumlarında ödenen daha geniş bir kavramdır (Özbek, 2006: 45). Tekaüd terimi mütekaid terimi ile birlikte emeklilik işlemlerini ifade etmekteydi. Bu kavramlardan türeyen mütekaidin kavramı ise emekliye ayrılan kişiler için kullanılırdı (Martal, 2000: 35).

Osmanlı kaynaklarında tekaüd uygulaması ile ilgili belgeler bulunmasına dair emeklilik uygulama sistemine dair bilgiler azdır. Osmanlı Devleti'nin ilk kanunnamesi olan Fatih kanunnamesinde, Lütfi Paşa'nın Asafnamesi'nde, tekaüdlük ile ilgili hükümler bulunmaktadır. Bunun yanında Vekayi'name ve bibliyografik kaynaklarda "*kanun mucibince, kanun-ı kadim gereği*" gibi bilgilerle geniş olmamakla birlikte bazı atıflar yapılmıştır (İpşirli, 2011: 76).

Osmanlı Devleti, emeklilik sistemine dair daha güçlü veriler Tanzimat sonrasında görülmektedir. Tanzimat sonrası yenileşme hamleleri yapmaya çalışan devlet, emeklilik anlamındaki en önemli girişimini tekaüd sandığını kurmakla işe başlamıştır. Tekaüd sandığı daha çok yeniçeri askerleri için kurulan bir sandık olarak düşünülmüştür.

Sandığın kurulmasında (1281 R.), hayatlarının büyük bir kısmını vatan savunmasında geçiren askeri personelin, yaşlılık ya da yaralanma sakatlanma sonrası emekliye ayrıldıktan sıkıntı çekmemeleri amacıyla oluşturulmuştur. Savaş esnasında ya da herhangi bir olayda şehit olanların geride kalan eş ve çocuklarının yine yaşamlarını sürdürebilmeleri ve sıkıntı çekmemeleri sandığın kurulmasının diğer amacını oluşturmaktadır (Özger, 2011: 208).

3. MUHASEBE DEFTERİ ÇÖZÜMLEMESİ

19. Yüzyıl Osmanlı Devleti emeklilik sistemi hakkında bilgilerin elde edilebileceği muhasebe defteri Aydın Sancağına bağlı olan kazalardaki emekliler

ile ilgilidir. Belgede kayıtlanan birinci kaza Aydın Sancağı'nın merkez kazasıdır. Aydın Güzelhisarı olarak geçen kazanın Asakir-i Hazret-i Şahane'nin emekli personelinin muhasebe açılış kaydı ve maaş ödenen emeklilere ait tutarların muhasebe kaydının transkripsiyonu şu şekildedir;

“Aydın Sancığı'nda bulunan mütekâ'idîn-i Asâkir-i Hazret-i Şahâne'nin bâ-beravât-ı âlî mütehasıs olan ma'âşî ve mâhiyeleri olarak Altmış İki Senesi Mâh-ı Şubat'ı içinde takdîm kılınan senedât makbûzu mücebince i'tâ-i mebâliğin mikdârına mübeyyin defteridir”

Guruş Senedât

0020 *1 Asâkir-i hassa onbaşlılarından İbrahim veled-i Hasan'ın Mart ve Nisan mâhiyesi*

0040 *1 Nizâmiyye neferâtından İsmâ'il veled-i Mustafa'nın Teşrînevel İbtidâsından kanûnsânî gâyetine kadar dört aylık mâhiyesi*

0030 *1 Asâkir-i Hassa-yı Şâhâne onbaşlılarından İbrâhim'in Teşrînsânî, Kanûnevel ve Sâni mâhiyesi*

0133 *1 Asâkir-i Nizâmiyye kolağalarından Mustafa Ağa'nın Şubat mâhiyesi*

0030 *1 Asâkir-i muntazama-i şâhâne neferâtından Hüsseyin veled-i İsmâ'il'in Şubat mâhiyesi*

0052 *1 Asâkir-i Nizâmiyye neferâtından Alî veled-i Alînin Teşrînsânî ibtidâsından Şubat gâyetine kadar dört aylık mâhiyesi*

0100 *1 Der-saadet Ordu-yu Hümayun neferatından Osman veled-i Yusuf'un Şubat mahiyesi*

01800 *1 Asakir-i muntazama binbaşlılarından Süleyman Ağa'nın Haziran ibtidâsından Şubat gayretine kadar dokuz aylık mahiyesi*

0040 *1 Asâkir-i Hassa yüzbaşlılarından Ödemişli Mustafa Ağa'nın Şubat mâhiyesi*

0030 *1 Asâkir-i Hassa-yı Şâhâne mümtâz bölüğünden Baltacı Mehmed veled-i Mustafa'nın Kânûnevel ve Sâni ve Şubat mâhiyesi*

0017 *1 Asâkir-i Nizâmiyye bölük emini Mustafa veled-i Hasan'ın Şubat mâhiyesi*

0100 *1 Beşinçi bozok neferâtından Süleymân'ın Şubat mâhiyesi*

0160 *1 Asâkir-i Muntazama-i Şâhâne neferâtından Eldenli İbrâhîm veled-i Mehmed'in Kânûnsânî, Şubat mâhiyesi*

0020 *1 Asâkir-i Nizâmiyye neferâtından Karasulu Alî veled-i Mustafa'nın Şubat mâhiyesi*

0200 *1 Asâkir-i Nizâmiyye mümtâz bölük yüzbaşısı Hüseyin Ağa'nın Şubat mâhiyesi*

0120 *1 Beşinçi bozok neferâtından İbrâ'illî Hüseyin'in Kânûnevel ve Sâni ve Şubat mâhiyesi*

0024 *1 Trablusgarb cânûbinde bulunan Asâkir-i Nizâmiyye onbaşlılarından Mehmed'in Kânûnsânî ve Şubat mâhiyesi*

0018 *1 Piyâde-i Asâkir-i Hassa neferâtından Aydınlı Alî'nin Şubat mâhiyesi*

0075 *1 Nizâmiyye-i Şâhâne çavuşlarından Ahmed'in Kânûnevel ve Sâni ve Şubat mâhiyesi*

0015 *1 Asâkir-i Nizâmiyye-yi Şâhâne neferâtından Mehmed'in Şubat mâhiyesi*

0040 *1 Asâkir-i Nizâmiyye neferâtından Mahmud'un Kânûnsânî ve Şubat mâhiyesi*

0020 *1 Piyâde-i Asâkir-i Nizâmiyye çavuşbaşlılarından zenci Sa'id'in Şubat mâhiyesi*

0040 *1 Asâkir-i Nizâmiyye neferâtından Alî'nin Şubat mâhiyesi*

0012 *1 Trablusgarb cânîbinde bulunan Asâkir-i Nizâmiyye onbaşlarından Mahmud'un Şubat mâhîyesi*

3136 *24 Aydın Sancağı Asakir-i Hazreti Şahane'den emekli personelin maaşları*

1262 R. farklı aylardan başlayıp, Şubat ayına kadar olan maaşlarına ait sened sayısı 24 olup her bir askere ayrı ayrı senedat düzenlenmiştir. 24 emekli personele ait 24 belgeye dayalı olarak, Aydın Güzelhisarı'nın emekli personelinin toplam maaşları 3136 guruş olarak muhasebeleştirilmiştir. Asakir-i Hassa, Asakir-i Nizamiyye gibi ordularda görev yapmış olanlar ile Trablusgarp ve beşinci Bozok bölgelerinde görev yapmış neferatın kayıtları belgede yer almıştır. Belgedeki askerlerin mevkileri de farklılık göstermektedir. Kayıtlara göre en düşük maaş ödemesi 12 guruş ile “*Trablusgarb canibinde bulunan Asakir-i Nizamiyye onbaşlarından Mahmud*”a aittir. En yüksek bedelli kayıt ise 1800 guruş ile “*Asakir-i muntazama binbaşlarından Süleyman Ağa*”nın maaşdır. Kayıtlardan her bir emekli personelin maaşlarının aylık tutarları hakkında da verileri elde etmek mümkündür. Örneğin 1262 R. senesinin Piyade-i Asakir-i Hassa neferatının 1 aylık maaşının 18 guruş olduğu ya da Asakir-i Nizamiye onbaşısının 1 aylık maaşının 12 guruş olduğu belgeden tespit edilmektedir. Belgenin bundan sonraki kaydı Tire Kazası'na aittir. Bu kazadaki emekli personel maaşlarının kaydı şu şekildedir;

Berâ-yı mâhîye-yi mütekâ'idîn-i mûmâ-ileyhim sâkin-i kazâ-yı Tire vâcib ân-ibtidâ-yı Mâh-ı Mart sene 1262 ile gâye-i mâh-ı Şubat sene-yi minhû ber-mûceb-i senedât ve kuyûd.

Guruş Mâh-ı

60 *Mâhîye-yi Ahmet veled-i Mustafa*

15 *Mâhîye-yi Ahmet veled-i Ali*

15 *Mâhîye-yi Hasan veled-i İsmâ'il*

15 *Mâhîye-yi Hüseyin veled-i Abdullah*

20 *Mâhîye-yi Hüseyin veled-i İbrâhîm*

50 *Mâhîye-yi İbrâhîm veled-i İbrâhîm*

60 *Mâhîye-yi İbrâhîm veled-i Abdullah*

53 *Mâhîye-yi İbrâhîm veled-i Süleyman*

50 *Mâhîye-yi Yusuf*

338 *Mâh 12 Sened kıt'â aded 9 Guruş 4056*

Belgenin bu kısmında Tire Kazası emekli sakinlerinin (personel) 1262 R. senesinin Mart ayından Şubat ayına kadar olan maaşları gösterilmiştir. Toplam 9 kişi olan sakinlerden en düşük maaş “Hüseyin veledi Abdullah, Ahmed veled-i Ali ve Hüseyin veled-i İbrahim”e ödenen 15 guruşluk maaştır. En yüksek maaş ise, “Ahmet veled-i Mustafa ve İbrahim veled-i Abdullah”a ödenen 60 guruştur. Belgede emekli personele ödenen 1 aylık maaş bedeli 338 guruş, toplam sened 9

adet ve 9 sakinin yıllık maaşlarının toplamı ise 4056 guruş olarak muhasebeleştirilmiştir. Belgenin devam eden kısmında Aydın Sancağı üçüncü kazası olarak Ödemiş Kazası'nın emekli personelinin maaş ödemeleri üç grup halinde kayıt altına alınmıştır. Birinci grup personelin emekli maaş ödemelerinin açılış kaydı şu şekilde kayıtlanmıştır;

Kazâ-yı Ödemiş Berâ-yı mâhîye-yi mütekâ'idîn-i mûmâ-ileyhim vâcib ân-ibtidâ-yı Teşrînsânî sene 1262 ila nihâye-yi Şubat sene-yi minhû ber-mûceb-i senedâ -ı merbût.

Mâh-ı

120 *Mâhîye-yi Halîl veled-i Ahmed*

010 *Mâhîye-yi Alî veled-i Mustafa*

015 *Mâhîye-yi İbrâhîm veled-i İbrâhîm*

40 *Mâhîye-yi Alî veled-i Ahmed*

010 *Mâhîye-yi Mustafa veled-i Abdullah*

040 *Mâhîye-yi Ahmed veled-i Ahmed*

Guruş 230 Mâh 4

Guruş 940 Sened küt'â aded 24

Ödemiş Kazası'nın 1262 senesinin Teşrinsani (Kasım) ayından Şubat ayına kadar ödenen 4 aylık emekli personelin maaşları iki grupta kayıt altına alınmıştır. Birinci grup Ödemiş Kazası muhasebe kayıtlarında 4 sened ile 4 aylık Maaş ödemeleri gösterilmiştir. Belgeye göre en düşük maaş, “*Ali veled-i Mustafa*” ve “*Mustafa veled-i Abdullah*”a ödenen 10 guruşluk maaştır. En yüksek maaş ise “*Halil veled-i Ahmed*”e ödenen yine aynı dönemdeki 120 guruşluk maaştır. Emekli personelin 1 aylık ödenen 235 guruş olan toplam ödemenin 9 aylık maliyeti 940 guruştur. Aynı kısımda “*Ahmed veled-i İsmail*”e ödenen aylık 10 guruştan 6 aylık maaşı 60 guruş olarak gösterilmiştir. Belgenin devam eden kısmında yine Ödemiş Kazası'ndaki ikinci grup maaş ödemesinin kaydı bulunmakta ve bu kayıt şu şekildedir;

Berâ-yı mâhîye-yi Ahmed veled-i İsmâ'il vâcib ân-ibtidâ-yı Eylül sene 1262 ile nihâye-yi Şubat Mâh-ı

Guruş 10 Mâh 6

Sened küt'â aded 6 Guruş 60

İkinci grupta, 1262 R. senesi Eylül ayından Şubat ayına kadar emekli “*Ahmed veled-i İsmâ'il*”in maaş ödeme bilgileri kayıtlanmıştır. 6 aylık ve 6 sened küt'aya dayanarak ödenen emekli personel maaşının aylığı 10 guruş olup, toplamı 60 guruş olarak kayıt altına alınmıştır. Ödemiş Kazası'nın son kısmının kaydı şu şekildedir;

Berâ-yı mâhîye-yi mütekâ'idîn mûmâ-ileyhim vâcib ân-ibtidâ-yı Teşrînevvel sene 1262 ile gâye-i Mâh-ı Şubat sene-yi minhû ber-mûceb-i senedât –ı merbût.

Mâh 1

30 *Mâhîye-yi Hâfız Mustafa veled-i Hüseyin*

10 *Mâhîye-yi Hüseyin veled-i İbrâhîm*

Guruş 40 Mâh 5

Sened kıt'â aded 10 Guruş 200

Yekûn

Guruş 1200 Sened kıt'â aded 40

1262 (R.) senesi Teşrînevvel (Ekim) ayından Şubat ayına kadar ödenen iki emekli personelin maaşından “*Hafız Mustafa veled-i Hüseyin*”nin maaşı 30 guruş iken, “*Hüseyin veled-i İbrahim*” adlı emeklinin maaşı ise 10 guruştur. Kayıtlanan iki emekli personelin toplam 40 guruş olan maaşlarının 5 aylık ödemesi 200 guruştur. Kaza kayıtlarının kısım altında 40 sened kıt'aya dayanarak ödenen 1200 guruşluk toplam maaşları muhasebeleştirilmiştir. Belgenin devam eden kısmında Aydın Sancağı'na bağlı dördüncü kaza olan Sobuca Kazası'ndaki Mustafa Ağa'nın maaş ödemesine ait kayıtlar yer almıştır.

Kazâ-yı Sobuca Berâ-yı mâhîye-yi Mustafa Ağa ân tekâ'üd-i Asâkir-i Hassa-yı Şahâne vâcib ân-ibtidâ-yı Mâh-ı Mart sene 1262 ila gâye-i Şubat sene-yi minhû ber-mûceb-i senedât –ı merbût.

Mâh 1 Guruş 100

Mâh 12 Sened kıt'â aded 12

Guruş 1200

Buna göre, Sobuca Kazası'nda “*Mustafa Ağa*”nın 1 aylık maaşı 100 guruş iken 12 adet sened kıt'aya dayanan yıllık maaşı ise 1200 guruş olarak muhasebeleştirilmiştir. Devam eden kısımda Aydın Sancağı'na bağlı olan beşinci kaza Birgi Kazası'nın kaydı aşağıdaki gibi düzenlenmiştir;

Kazâ-yı Birgi Berâ-yı mâhîye-yi mütekâ'idîn mûmâ-ileyhim vâcib ân-ibtidâ-yı Mâh-ı Kânûnevvel sene 1262 ila gâye-yi Şubat sene-yi minhû ber-mûceb-i senedât –ı merbût.

Mâh 1

18 *Mahiye-yi Ahmed veled-i Mustafa*

40 *Mahiye-yi Ahmed veled-i Ahmed*

30 *Mahiye-yi Süleyman veled-i Ahmed*

40 *Mahiye-yi Süleyman veled-i Osman*

100 *Mahiye-yi İsmâ'il veled-i Ali*

010 *Mahiye-yi Hasan veled-i Ahmed*

Guruş 238 Mah 3

Senedat kıt'a adet 6

Guruş 714

1262 (R.) senesi Kanunevvel (Aralık) ayından Şubat ayına kadarki Birgi Kazası emekli personel maaş ödemelerinde maaş alan emekli personel sayısı 6 senedat kıt'asına dayalı olarak 6 kişidir. Bunların içinde en düşük maaş 10 guruş ile “*Hasan veled-i Ahmed*”e ödenmiş iken, en yüksek maaş 100 guruş ile “*İsmail veled-i Ali*”ye ödenmiştir. Maaş ödemelerinin bir aylık toplamı, 238 guruş iken, yıllık toplam maaş ödemesi ise 714 guruş olarak muhasebeleştirilmiştir. Belgenin devam eden kısmında Aydın Sancağı'na bağlı altıncı kaza olan Keles (Kiraz) Kazası'na ait maaş ödemelerinin muhasebe kayıtları yer almış ve bu kayıtlar şu şekilde gösterilmiştir;

Kazâ-yı Keles Berâ-yı mâhîye-yi Mustafa veled-i Hasan ân-tekâ'üd-i Asâkir-i Nizâmiyye-i Şahâne berâ-yı Mâh-ı Şubat sene 1262 ber-mûceb-i kuyûd.

Mâh 1

Sened kıt'â aded 1 Guruş 40

1262 (R.) senesi şubat ayında “*Mustafa veled-i Hasan*”ın maaşı 1 adet sened kıt'aya dayanılarak 40 guruş olarak kayıt altına alınmıştır. Bir sonraki kayıtlanan kaza Aydın Sancağı'na bağlı yedinci kaza, Köşkdereyi Kazası'dır. Bu kazaya ait emekli personel maaşlarının muhasebe kaydı aşağıdaki gibi gösterilmiştir;

Kazâ-yı Köşkdereyi Berâ-yı mâhîye-yi mütekâ'idîn-i mûmâ-ileyhim vâcib an-beray-ı Mâh-ı Kanunevvel sene 1262 ila nihâye-yi Şubat ber-mûceb-i senedât -ı merbût.

Mah-ı

60 *Mahiye-yi Mustafa veled-i Hasan*

30 *Mahiye-yi Halil veled-i Mustafa*

Guruş 90

Mâh3 Sened kıt'â aded 2 Guruş360

Köşkdereyi Kazası'nın Emekli personelin 1262 R. senesi Kanunevvel (Aralık) ayından Şubat ayına kadar ödenen 3 aylık maaşların muhasebe kaydında 2 kişinin maaş ödemeleri verilmiştir. 2 adet sened kıt'aya dayanarak “*Mustafa veled-i Hasan*”a 60 kuruş, “*Halil veled-i Mustafa*”ya ise 30 guruş olmak üzere bir ayda toplam 90 guruş maaş ödemesi yapılmıştır. İki emekli personelin toplam ödemeleri 360¹ guruş olarak kayıt altına alınmıştır. Belgenin devam eden kısmında sekizinci kaza olarak, Kuyucak Kazası'nın maaş ödemeleri kayıt altına alınmış ve kazada emekli personel maaşlarının muhasebe kaydı şu şekilde yapılmıştır;

Kazâ-yı Kuyucak Berâ-yı mâhîye-yi mütekâ'idîn mûmâ-ileyhim vâcib ân-ibtidâ-yı mâh-ı Kânunevvel sene 1262 ila nihâye-yi Şubat sene-yi minhû ber-mûceb-i senedât -ı merbût.

¹ 270 guruş olmalı.

Mâh1

70 *Mâhîye-yi Ahmed veled-i Hasan*

20 *Mâhîye-yi Alî veled-i Alî*

10 *Mâhîye-yi Halîl veled-i Alî*

Guruş100

Mâh 3 Sened kıt'â aded 3

Guruş 300

Kuyucak Kazası'nın 1262 R. Kanunevvel (Aralık) ayı ile Şubat ayı arasındaki 3 aylık dönemdeki emekli maaşları kaydında 3 kişi bulunmaktadır. 3 sened kıt'aya göre kayıt altına alınan maaşları birbirinden farklıdır. "Ahmed veled-i Hasan" 70 guruş, "Ali veled-i Alî" 20 guruş alırken, en düşük maaşı "Halil veled-i Alî" 10 guruş olarak almaktadır. Üç kişiye bir seferde ödenen maaş toplamı 100 guruş iken, 3 aylık maaşlarının toplamı ise 300 guruş olduğu muhasebe kayıtlarından anlaşılmaktadır. Belgenin devam eden kısmında Aydın Sancağı'nın dokuzuncu kazası olan Nazilli Kazası'ndaki emekli personelin maaşlarına ait kayıtlar yer almış ve bunlar şu şekilde gösterilmiştir;

Kazâ-yı Nâzilli Berâ-yı mâhîye-yi mütekâ'idîn mûmâ-ileyhim vâcib ân-ibtidâ-yı mâh-ı Eylûl sene 1262 ila nihâye-yi Şubat sene-yi minhû ber-mûceb-i senedât -ı merbût.

Mâh1

60 *Mâhîye-yi Mustafa*

60 *Mâhîye-yi Alî*

40 *Mâhîye-yi Alî*

20 *Mâh-ı Yusuf*

Guruş180

Mâh6 Sened kıt'â aded 24

Guruş1080

Nazilli Kazası'nın 1262 R. senesinin Eylül ayından Şubat ayına kadar olan 24 sened kıt'aya dayanarak 4 emekli personelin 6 aylık maaşları muhasebeleştirilmiştir. En düşük maaşı 20 guruş ile "Yusuf" alırken, en yüksek maaşı 60 guruş ile "Mustafa" ve "Ali" ismi ile kayıtlanan emekliler almıştır. 6 kişinin toplam aylık maaşları 180 guruş, bunların 6 aylık maaşları toplamı ise 1080 guruş olarak muhasebeleştirilmiştir. Belgenin devam eden kısmında Aydın Sancağı'nın onuncu kazası olan Karpuzlu Kazası'na ait maaşlar 2 grup halinde kayıtlanmıştır. Bu kayıtların birincisi aşağıda gösterilmiştir.

Kazâ-yı Karpuzlu Berâ-yı mâhîye-yi Hasan ân-tekâ'üd-i Asâkir-i Nizâmiyye-yi Hassa-yı Şahâne vâcib ân-ibtidâ-yı Temmuz sene 1262 ila nihâye-yi Şubat sene-yi minhû ber-mûceb-i sened.

Mâh1 Guruş15

*Mâh8 Senedât kıt'â aded 1
Guruş120*

Karpuzlu Kazası'nın "Asakir-i Nizamiyye-yi Hassa-yı"dan 1262 R. Temmuz ayından Şubat ayına kadar olan 8 aylık dönemin emekli maaşları kayıtlanmıştır. 1 adet senedat kıt'a ile kayıtlanan "Hasan" ismindeki emeklinin 1 aylık maaşı 15 guruş, 8 aylık maaşı ise 120 guruştur. Karpuzlu Kazası'nın ikinci grup maaş ödemelerinin muhasebe kaydı şu şekildedir;

*Berâ-yı mâhîye-yi Mustafa ân-tekâ'üd-i Asâkir-i Hassa-yı Şahâne vâcib ân-ibtidâ-yı Kânûnsânî sene 1262 ile gâye-yi Şubat sene-yi minhû ber-mûceb-i sened.
41.50 Mâh-ı Kânûnsânî el-yevm 25*

50 Mâh-ı Şubat

Guruş91.50

Sened kıt'â aded 1

Yekûn

Sened kıt'â aded 2

339 Guruş 211,50

Kazanın Asakir-i Hassa-yı Şahane'den emekli personeli "Mustafa"nın 1262 R. senesi Kanunsani (Ocak) ile Şubat aylarının 2 aylık maaş kaydı yapılmıştır. Kazadaki emekli personelin Kanunsani ayındaki maaşı 41,50 guruş, Şubat ayındaki maaşı ise 50 guruş olarak hesaplanmıştır. Bunun sebebi Kanunsani ayında ödenen 25 günlük kıst maaş ödemesidir. Böylece 2 aylık maaş ödemesinin toplamı 91,50 guruş olarak kayıtlanmıştır. İki emekli personelin 1 aylık maaş ödemesi ise, 211,50 guruş olmuştur. Belgenin devam eden kısmında Aydın Sancağı'nın onbirinci kazası olan Yenipazar Kazası'nda emekli maaşı alan sakinin maaşı ile ilgili muhasebe kayıtları yer almaktadır. Kazanın emekli personele yapılan maaş ödemesi ile ilgili kayıt şu şekildedir;

Kazâ-yı Yenipazar Berâ-yı mâhîye-yi Ahmed veled-i Ahmed vâcib ân-ibtidâ-yı Kânûnevvel sene 1262 ile nihâye-yi Şubat sene-yi minhû ber-mûceb-i senedât-ı merbût.

Mâh1

Guruş12 Mâh 3

Sened kıt'â aded 3 Guruş 36

Yenipazar Kazası'na ait kayıtlardan "Ahmed veled-i Ahmed" ismi ile kayıtlanan emekli personel 1262 (R.) senesinin Kanunvevel (Aralık) ayı ile Şubat ayı arasındaki 3 aylık ve aylığı 12 guruş maaş ödemesi yapılmıştır. Senedi kıt'ası 3 olan kaydın 3 ayda ödenen toplam maaşı 36 guruş olarak kayıt altına alınmıştır. Bir sonraki kaza olan Çine Kazası'nın açılış kaydı şu şekildedir;

Kazâ-yı Çine Berâ-yı mâhiye-yi Alî veled-i Süleymân Ân teka'üd-i Asâkir-i Hassa-yı Şahâne vâcib ân-ibtidâ-yı Mâh-ı Mart sene 1262 ile nihâye-yi Şubat sene-yi minhû ber-mûceb-i senedât ve kuyûd.

Mâh1 Guruş 30 Mâh 12

Sened küt'â aded 12 Guruş 360

Çine Kazası'nın muhasebe kaydı "Ali veled-i Süleyman" adı ile kayıtlı emekli askere aittir. Asakir-i Hassa-yı Şahane'ye bağlı olan askere, 1262 R. senesinin Mart ayından Şubat ayına kadar 1 yıllık maaş ödemesi yapılmıştır. Sened küt'ası 12 olan maaş ödemesinin aylığı 30 guruş, toplam bir yıllık maaş kaydı 360 guruş olarak muhasebeleştirilmiştir. Belgede yer alan bir sonraki kaza, Aydın Sancağı Onüçüncü kazası olan Bozdoğan Kazası'dır. Bozdoğan Kazası'na ait muhasebe kayıtları şu şekildedir;

Kazâ-yı Bozdoğan Berâ-yı mâhiye-yi mütekâ'idîn mûmâ-ileyhim vâcib ân-ibtidâ-yı mâh-ı Kânûnsânî sene 1262 ile nihâye-yi Şubat sene-yi minhû ber-mûceb-i senedâ -ı merbût.

Mah

25 Mahiye-yi Ahmed veled-i Ahmed

50 Mahiye-yi Salih veled-i Ahmed

40 Mahiye-yi Mustafa veled-i Ahmed

20 Mahiye-yi Hüseyin veled-i Ahmed

Guruş 135 Mah 2

Sened küt'a added 8 Guruş 270

Bozdoğan Kazası'nın muhasebe kayıtlarından maaşlı olan emekli personel 4 kişi olup, bunların içinde en düşük maaş alan 20 guruş ile "Hüseyin veled-i Ahmed" iken, en yüksek maaşı 50 guruş ile "Salih veled-i Ahmed" olarak kayıt altına alınmıştır. Kayıtlara göre, "Ahmed veled-i Ahmed"e 25 guruş, "Mustafa veled-i Ahmed"e ise 40 guruşluk bir ödeme yapılmıştır. Kanunsani (Ocak) ve Şubat ayları olmak üzere 1262 R. senesine ait iki ayda yapılan ödemelerin toplamı 270 guruş, aylık tutarları 135 guruş ve senedi küt'aları ise 8 adet olarak muhasebeleştirilmiştir. Belgenin devam eden kısmında Aydın Sancağı Ondördüncü kazası olan Karacasu Kazası'na ait maaş bilgileri yer almıştır;

Kazâ-yı Karacasu Berâ-yı mâhiye-yi Hüseyin veled-i Mustafa ân tekâ'üd-i Asâkir-i Hassa-yı Şahâne vâcib ân-ibtidâ-yı Mâh-ı Mart sene 1262 ile nihâye-yi Şubat sene-yi minhû ber-mûceb-i senedât.

Mâh1 Guruş15

Mâh12 Sened küt'â aded 12 Guruş180

Karacasu Kazası "Asakir-i Hassa-yı Şahane"den emekli olan "Hüseyin veled-i Mustafa"nın 1262 R. senesinin Mart ayından Şubat ayına kadar her ay 15 guruş,

12 aylık toplam maaşı 180 guruş olup, sened kıt'ası 12 adet olarak kayıtlanmıştır. Devam eden kısımda Aydın Sancağı onbeşinci kazası olan Balyânbolu Kazası'na ait emekli personel maaşlarının kayıtları yapılmıştır.

Kazâ-yı Balyânbolu Berâ-yı mâhîye-yi mütekâ'idîn mûmâ-ileyhim vâcib ân-ibtidâ-yı Kânûnsânî sene 1262 ile nihâye-yi Şubat sene-yi minhû ber-mûceb-i senedât-ı ve kuyûd.

Mâh 1

60 Mâhîye-yi Süleymân veled-i Ahmed

40 Mâhîye-yi Mustafa veled-i Mustafa

40 Mâhîye-yi Hüseyin veled-i Ahmed

Guruş 140 Mâh 2

Sened kıt'â aded 6 Guruş 280

Balyânbolu Kazası'nın 1262 R. Kanunsani (Ocak) ve Şubat aylarına ait iki aylık bahsedilen kişilere verilen emekli maaşları kayıt altına alınmıştır. Kayıtlara göre 6 adet olan sened kıt'a ile emekli maaşı ödenmiştir. Maaş ödemesi yapılanların arasında en yüksek maaşı "Süleyman veled-i Ahmed" 60 guruş almış ve "Mustafa veled-i Mustafa" ve "Hüseyin veled-i Ahmet" 40'ar guruş aylık maaş almışlardır. 3 Balyânbolu Kazası sakininin toplam maaş ödemesi, 280 guruş olarak kayıt altına alınmıştır. Belgenin devam eden kısmında Aydın Sancağı Onaltıncı kazası olan Bayındır Kazası'na ait emekli personele yapılan maaş ödeme muhasebe kayıtları yer almıştır.

Kazâ-yı Bayındır Berâ-yı mâhîye-yi mütekâ'idîn mûmâileyhim vâcib ân-ibtidâ-yı Mâh-ı Mart sene 1262 ile nihâye-yi Şubat sene-yi minhû ber-mûceb-i senedât.

Mâhı

040 Mâhîye-yi Ahmet veled-i Hızır Ali

008 Mâhîye-yi Süleymân veled-i Ebubekir

120 Mâhîye-yi Hasan veled-i Sa'yid

020 Mâhîye-yi Ahmed veled-i Hasan

017.50 Mâhîye-yi Ahmed veled-i Ahmed

030 Mâhîye-yi Hasan veled-i Ahmed

Guruş 230,50 Mâh 12

Sened kıt'â aded 6 Guruş 2816

Bayındır Kazası emekli personellerin kaydı iki grup halinde gösterilmiştir. Birinci grup kayıt 6 adet sened kıt'a ile 1262 R. senesinin Mart ayından Şubat ayına kadar 1 yıllık maaşları muhasebeleştirilmiştir. Buna göre, en düşük maaş "Süleyman veled-i Ebubekir"e ödenen 8 guruşluk ödeme iken, en yüksek maaş "Hasan veled-i Sa'yid"e ödenen 120 guruşluk maaştır. 12 aylık toplam maaş 230,50 guruş iken, yıllık toplam maaş ödemesi 2.816 guruş olarak muhasebeleştirilmiştir. Bayındır Kazası'na ait ikinci grup maaş ödemelerine ait kayıt şu şekildedir;

Berâ-yı mâhîye-yi Ahmed veled-i Ahmed ân teka'üd-i Asâkir-i Nizâmiyye-yi Şahâne vâcib ân-ibtidâ-yı Mâh-ı Mar t sene 1262 ile nihâye-yi Eylöl sene-yi minhû ber-mûceb-i senedât Mâhı

Guruş15 Mâh7

Sened kıt'â aded 7 Guruş105

Yekûn

Guruş 2931 Sened kıt'â aded 13

Bayındır Kazası'na ait ikinci grup, yine aynı seneye ait (1262 R.), ancak Mart ayından Eylül ayına kadar ki 7 aylık, 7 sened kıt'aya ait Asakir-i Nizamiyye-yi Şahane'de görevli "Ahmed veled-i Ahmed" in maaş bilgilerinin muhasebe kaydından oluşmaktadır. Bahsedilen emekli askerin aylık maaşı 15 guruş olup, 7 aylık toplamı da 105 guruş olarak kayıtlanmıştır. Böylece her iki grup toplamı 13sened kıt'aya dayalı olarak 2.931 guruş olmuştur. Belgenin devam eden kısmında Aydın Sancağı'nın onyedinci kazası olarak kayıtlanan Alaşehir Kazası'na ait kayıtlar bulunmaktadır.

Kazâ-yı Alâşehir Berâ-yı mâhîye-yi mütekâ'idîn mûmâ-ileyhim der- kazâ-yı mezbûr vâcib-i mezbûrBerâ-yı mâhîye-yi Hüseyin veled-i Halîl vâcib ân-ibtidâ-yı Mart sene 1262 ile nihâye-yi Şubat.

Mâh 1

Guruş35 Mâh12

Sened kıt'â aded 3 Guruş 420

Alaşehir Kazası'nın emekli maaşlarının muhasebe kayıtları üç grupta yapılmıştır. Birinci grup kayıta, 1262 R. senesinin Mart ayından Şubat ayına kadar bir yıllık "Hüseyin veled-i Halil" e ödenen emekli maaşı bilgileri yer almıştır. Bahsedilen sakinin 3 adet sened kıt'asına dayandırılan aylık maaşı 35 guruş, yıllık maaş toplamı ise, 420 guruş olarak kayıt altına alınmıştır. Alaşehir Kazası emekli maaşlarının ikinci grubundaki bilgiler şu şekildedir;

Berâ-yı mâhîye-yi Alî veled-i Ahmed vâcib ân-ibtidâ-yı Mart sene 1262 ile nihâye-yi Şubat sene-yi minhû.

Mâh1

Guruş 20 Mâh12

Sened kıt'â aded 3 Guruş24

3 adet sened kıt'asına bağlı olarak 1262 R. senesine ait "Ali veled-i Ahmed" isimli emekli personele Mart ayından Şubat ayına kadar bir yıllık maaş toplamı 240 guruş ve aylık maaş tutarı 20 guruş olarak kayıtlanmıştır. Devam eden kısımda üçüncü grup maaş bilgileri şu şekildedir;

Berâ-yı mâhîye-yi Ahmed veled-i Hüseyin vâcib ân-ibtidâ-yı Mart sene 1262 ile nihâye-yi Şubat sene-yi minhû.

Mâh1

Guruş15 Mâh12

Sened kıt'â aded 1 Guruş180

Yekûn

Sened kıt'â aded 7 Guruş 840

Alaşehir Kazası'nın emekli maaşlarının kayıtlarının son grubunda 1262 R. senesi Mart ayından Şubat ayına kadar "Ahmed veled-i Hüseyin" isimli emeklilerin bilgileri yer almıştır. Emekli sakinin 1 adet olan sened kıt'asına dayandırılan 1 aylık maaşı 15 guruş, toplam maaşı ise 180 guruştur. Böylece Alaşehir Kazası'nın üç farklı grup emekli maaşı ödemesinin toplam 7 adet sened kıt'asına dayandırılan maaşının yıllık toplamı 840 guruş olarak muhasebeleştirilmiş ve bütün kazalarının toplam emekli maaşlarının yekûnu verilmiştir.

Yekûn

Senedât kıt'âaded 184

Guruş 17195

Belgede Aydın Sancağı'nın 17 kazasının 184 adet senedat kıt'asına dayanarak ödenen maaşlarının toplamı 17.195 guruş olarak muhasebeleştirilmiştir. Belgenin son kısmındaki kapanış kaydı şu şekildedir;

Ber-vech-i balâ on yedi bin yüz doksan beş guruş Aydın Sancâğı Kazâlarının iş bu altmış iki senesi mâlvergisinden sene-yi merkûme Mâh-ı Şubatında vâkı' olan tahsilâtdan ted'ie ve ibkâ olunmuş ve yüz seksen dört kıt'â senedât makbûzı dâhi merbûten takdîm kılınmış olmağla ol vecihle icrâ-yı mahsûbiyle lâzım gelen sened-i mîrisinin taraf-ı bendegânemde irsâli mütevakkıf zerrîn ve ihsân karîn cenâb-ı nezâret-penâhileri idüğü İnşâllahu teâlî muhat-ı ilm-âlem-ârâ-yı dâverileri buyurduklar ol bâbda emr-i fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 21 Ca sene 1263

Hicri takvime göre 21 Ca 1263(7 Mayıs 1847 M.), (25 Nisan 1263 R.) tarihi ile kapatılan belgede 184 belge karşılığı 17.195 guruşun mal vergisinden tahsili sonucu elde edilen gelirden ödendiği bilgisi kayıt altına alınmıştır.

Belgeye 9 görevli mühürlemiştir. Bunların üçü sadece üye niteliğinde, diğer kişiler ise, kâtip üye, naib üye, eyalet defterdarı, eyalet valisi, muhtar, başrahip şeklinde sıralanmıştır. Ancak bunlardan başrahip mühürlememiş ve "mevcud bulunmadığı" notu düşülmüştür.

4. SONUÇ

Merkez kaza dahil 17 kazadan oluşan Aydın Sancağı emekli personel maaşları bazı kazalardaki muhasebe kayıtlarından bazı kazalardaki emekli olanların askeri bazı kazalardaki emekli olanların ise, sivil oldukları anlaşılmaktadır. Kayıtlara göre Aydın Güzelhisarı, Tire, Ödemiş, Sobuca, Birgi, Keleş, Köşkerdesi, Kuyucak, Nazilli, Karpuzlu, Yenipazar, Çine, Bozdoğan, Karacasu, Balyânbolu, Bayındır ve Alaşehir kazaları belgede sırasıyla yer almıştır. Toplamda 184 belge ile 80 kişinin emekli maaşı 17.195 guruştur (belgede 0,5 guruş yekün hanesinde yuvarlanmıştır). Maaş alan kaza emekli personeli içerisinde en yüksek aylık maaşı Alaşehir Kazası'nda yerleşik olan Binbaşı Süleyman ve Bölük Binbaşısı olan Yüzbaşı Hüseyin'e ait olan 200 guruştur. En düşük maaşı alan ise, 10 guruş olarak sivil oldukları anlaşılan Ödemiş Kazası'ndan Ali veled-i Mustafa ve Mustafa veled-i Abdullah ile Hasan veled-i Ahmed'in aldığı kayıtlanmıştır. Ayrıca defterdeki kayıtlardan günümüz kıst maaş uygulamasına benzer bir uygulama bulunmaktadır. Karpuzlu Kazası emekli personeli Mustafa'nın bir aylık maaşı Şubat tam ayında 50 guruş kayıtlanmışken, bir önceki ay olan Kanun-i sani ayında 25 günlük maaş ödemesi olarak 41,5 guruş hesaplanmış ve bu şekilde kayıtlanmıştır. İlçeler içerisinde en yüksek maaşı, Aydın Sancağı kazalarının 1262 R. senesinde ödenen emekli maaşların % 23,59'u olarak 4.056 guruş ile Tire Kazası almıştır. İkinci sırayı %18,24 ve 3.136 guruşla Aydın Güzelhisarı alırken, üçüncü sırayı % 17,5'lik bir pay ve 2.931 guruşla Bayındır almıştır. En az maaş ödemesi yapılan kazalar, 40 guruş, % 0,23 ile Keles Kazası ve % 0,21'lik pay ve 36 guruşluk ödeme ile Yenipazar Kazası almıştır. Emekli personel sayıları bakımından 24 emekli personelle Aydın Güzelhisar'ı en yüksek sayıya ulaşmış iken, Sobuca, Keles, Yenipazar, Çine, Karacasu Kazaları ise 1'er emekli personel ile en az sayıya sahiptir.

1262 R. senesi Aydın Sancağı kazalarındaki emekli maaşları yıl içerisinde farklı aylarda ödenmiştir. Defterde bazen sadece bir ay maaş alanlar bulunurken, bazen de sene boyunca maaş alanlar kayıtlanmıştır. Aydın sancağı kazalarında ödenen toplam maaş 17.195 guruş'tur. Bunun, 813,5 guruşu (% 4,73) Mart ve Nisan aylarında, 803,5'i (% 4,67) Mayıs, 1003,5 guruşu (% 5,92) Haziran ayında, 1018,5'er guruşu (%5,92) Temmuz ve Ağustos aylarında ödenmiştir. Eylül ayında 1209 guruş (%7,03), Teşrin-i evvel'de 1253,5 guruş (%7,29), Teşrin-i sani'de 1591,5 guruş (% 9,26) ve Kanun-i evvel ayında 2016,5 guruş (%11,73) ödenmiştir. Sancak içerisindeki emekli personele maaş ödemesi en fazla 2435

guruş (%14,16) Kanun-i sani ve 3218,5 guruş (%18,72) Şubat aylarında yapılmıştır.

1292 (R.) senesi Aydın Sancağı kazalarındaki emekli personel maaşlarının muhasebe kayıtları çözümlemesi yapılmıştır. Bundan sonraki çalışmalarda, Aydın Sancağı'nın farklı bir tarihteki emekli maaşlarının muhasebe kayıtları çözümlenip zamanın maaş ödemelerindeki artış yada azalışlar üzerindeki etki farklılığı tespit edilebileceği gibi, başka bir sancak emekli maaşları muhasebe defteri çözümlemesi sonucunda maaş farklılıkları üzerindeki yer, bölge faktörü ortaya konabilecektir.

KAYNAKLAR

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, Gömlek No: 8221, Fon Kodu: ML.MSF.d.

İpşirli, Mehmet. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.40, www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=400340, (İndirme Tarihi: 03.06.2016).

Martal, Abdullah. “*Osmanlı Devletinde Emeklilik ve Buna İlişkin İlk Düzenlemeler*”, Kebikeç, 9, 2000, 35-56.

Özbek, Nadir. Cumhuriyet Türkiye'sinde Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politikalar. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 2006.

Özger, Yunus. “*Tanzimat Sonrası Osmanlı Kara Ordusunda Emeklilik İşlemlerine Dair Yapılan Düzenlemeler ve 1881 Tarihli Tekâüt Kanunnamesinin Tahlili*”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 30, 2011, 201-237.